

Критика і бібліографія

Світлана ПИСАРЕНКО

**СУЧАСНА МОНОГРАФІЯ
У СФЕРІ ПРОТИДІЇ
ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА КОРУПЦІЇ**

Враховуючи значну взаємообумовленість рівня економічної безпеки соціально-економічної системи, ділової активності та соціально-економічного розвитку держави, обґрунтування теоретико-методологічних засад, методичних підходів та прикладних рекомендацій щодо визначення стратегічних пріоритетів і засобів зміцнення національної безпеки держави є необхідною передумовою при формуванні стратегії соціально-економічного розвитку України. Особливої актуальності в цьому контексті набуває розробка механізмів легалізації економіки та протидії корупції як основної загрози економічній безпеці в умовах нестабільності глобальних світогосподарських зв'язків. Удосконалення нормативно-методичного забезпечення, наукової обґрунтованості державної політики, розробка та реалізація ефективних заходів, спрямованих на детінізацію економіки, протидію корупції та зміцнення функціональних елементів економічної безпеки спроможні радикально покращити динаміку соціально-економічних показників (йдеться про їхні якісні характеристики), а також стати системоформуючим чинником зміцнення національної безпеки. Саме тому монографічне дослідження М. І. Флейчук «Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в

© Світлана Писаренко, 2010.

Писаренко Світлана, докт. геогр. наук, професор кафедри міжнародних економічних відносин факультету міжнародних відносин Львівського національного університету ім. Івана Франка, провідний науковий співробітник Інституту регіональних досліджень НАН України.

умовах глобалізації»^{*}, в якому здійснюється комплексний аналіз передумов і наслідків глобальної тінізації економіки та поширення корупції, а також впливу цих деструктивних явищ на економічну безпеку держави, слід вважати своєчасним та важливим.

Особливої вагомості названа монографія набуває у контексті підвищення рівня тінізації та корупційної діяльності не лише у країнах, що розвиваються, і країнах із перехідними економіками, а й у країнах-лідерах. З огляду на інтенсивність та масштаби поширення цих деструктивних явищ у нашій країні, а також недостатнє врахування їхньої динаміки при окресленні стратегічних пріоритетів моделі соціально-економічного розвитку України, монографія Флейчук М. І. набуває прикладного значення.

Актуальність теми має як теоретичний вимір – внесок теоретичних узагальнень та методичних підходів у сфері дослідження тіншового сектора економіки та економічних характеристик корупційних проявів, так і прикладний характер для умов вітчизняної економіки, враховуючи необхідність системної легалізації економіки та протидії корупції в умовах посилення впливу негативних наслідків глобалізаційних процесів.

Отже, монографія Флейчук М. І. становить завершене наукове дослідження, у якому: здійснене системне узагальнення теоретичних та прикладних підходів теорій тіншової економіки і корупційної діяльності; окреслено основні характеристики економічної безпеки у глобальному та національному вимірах; систематизовано теоретичні основи методології аналізу залежності безпеки економіки внаслідок зростання рівня тінізації та корупції; визначено основні загрози безпеці національної економіки у процесі глобальної інтеграції; здійснено компаративний аналіз динаміки і структури глобального поширення корупції та тінізації економіки; проведено економетричний аналіз взаємообумовленості тінізації, корупції та безпеки і зростання економіки; визначено методологічні підстави інституційного проектування та моделювання економічного розвитку України та інституційні загрози економічній безпеці України; визначено методологічні підходи до формування моделі взаємозв'язку легалізації та збалансованого розвитку економіки та стратегічні пріоритети і засоби системної легалізації економіки та протидії корупції в умовах підвищення рівня відкритості економіки України.

До переваг монографії можна віднести широке застосування автором економіко-математичних методів, зокрема багатофакторного регресійного аналізу, методу найменших квадратів, кластерного аналізу, методу огортуючих даних, що дало можливість більш деталізовано сформулювати конкретні механізми та інструменти легалізації економіки та протидії корупції у процесі посилення впливу глобалізаційних процесів.

^{*}Флейчук М. І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації: Монографія / М. І. Флейчук. – Львів: Ахілл, 2008. – 660 с.

У першому розділі монографії «Теоретико-методологічні засади дослідження впливу глобалізації на економічну безпеку» формується понятійно-категорійний ряд та теоретико-методологічна база дослідження. Автор слушно зазначає, що на сучасному етапі формується нова система світового порядку, яка повинна враховувати небезпеки не лише локального чи міжнародного, а й глобального характеру. На основі ґрунтовного фактологічного матеріалу автор детально розглядає концепції розвитку процесу глобалізації С. Хантінгтона, З. Бжезінського, І. Валерстайна та, узагальнюючи їх теоретичні підходи щодо побудови геополітичних векторів міжнародної взаємодії, обґрунтовує загрозливість посилення впливу глобальної тінізації економіки і поширення корупції для розвитку світогосподарських зв'язків та безпеки національних економік. Дотримуючись заявленої дослідницької лінії, М. Флейчук акцентує увагу на необхідності детальнішого аналізу складників міжнародної та глобальної безпеки, зокрема їх економічної компоненти, загрози для якої особливо загострилися на початку ХХІ ст. у формі: підвищення рівня нелегітимної «приватизації» економік країн світової периферії; структурних диспропорцій та деформацій, пов'язаних із тіньовою діяльністю транснаціональних корпорацій та інших суб'єктів світогосподарських зв'язків, корупційних дій, які загрожують суверенітету окремих держав.

А втім, не зовсім доцільним видається надмірне акцентування на структурі забезпеченості країн основними факторами виробництва, хоча детальніший аналіз окремих складників економічної безпеки та суверенітету сприяє більш глибокому та комплексному розгляду взаємозв'язків цих системоутворювальних чинників, які стають передумовою для застосування нелегітимних стратегій економічної експансії з боку суб'єктів глобалізації, у тому числі з використанням інструментів корупційної діяльності та тінізації економіки в конкурентній боротьбі за доступ до потенціалу «екологонадлишкових» територій.

Науково-прикладну значущість мають і вдосконалені автором методичні аспекти аналізу економічної безпеки, а саме – у системі поняття «економічна безпека» окреслено її глобальну компоненту, яка, на думку автора, враховує діяльність транснаціональних злочинних угруповань, обсяги нелегальних міграційних потоків, загострення проблем екологічної злочинності та порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності у глобальному вимірі.

Тінізація економіки як глобальна проблема, економічні моделі компонентної структури корупційної діяльності та економетрична оцінка каузальних взаємозв'язків тінізації, корупції та економічного зростання становлять базис дослідження другого розділу – «Теоретичні основи тінізації економіки та поширення корупції в глобальному середовищі». Значну увагу приділено методологічним підходам до аналізу незаконної господарської діяльності з виокремленням обліково-статистичного, формально-правового, кримінологічного та комплексного підходів. Цінною, з теоретичної точки зору, можна вважати пропонувану М. Флейчук модифіковану модель балансу заощаджень-інвестицій з доведенням негативного впливу тіньового сектора еко-

номіки на динаміку обсягу ВВП, сальдо поточного рахунку, а також обсяг заощаджень та інвестицій.

Важко не погодитися з твердженням автора про те, що корупція спричиняє такі негативні наслідки для розвитку соціально-економічної системи, як: неефективний розподіл часових, інтелектуальних та матеріальних ресурсів; погіршення якості людського капіталу; деформації та диспропорції соціально-економічного розвитку; сповільнення темпів економічного зростання; зниження підприємницької та інвестиційної активності; нецільове використання ресурсів програм міжнародної економічної допомоги; зниження ефективності діяльності державних органів влади; активізація транснаціональної організованої злочинності; «приватизація» держави; політична нелегітимність влади; зниження рівня суспільної моралі; посилення соціальної апатії та зниження довіри до держави.

Але, на нашу думку, дискусійним є твердження автора про те, що у взаємозв'язку між тіньовою економікою та корупцією визначальним є явище корупції, оскільки цю категорію можна вважати одночасно як передумовою, так і наслідком тінізації економіки.

Третій розділ «Інституціональні та інтеграційні загрози безпеці економіки України на посттрансформаційному етапі розвитку» присвячено низці надзвичайно актуальних питань: передумовам та характерним особливостям формування інституціонального базису перехідних економік, пов'язаних з неефективністю процесу імпорту інституцій без їх відповідної адаптації до умов вітчизняної економіки, що часто призводить до досягнення протилежного очікуваному результату, у тому числі до посилення процесу тінізації суспільно-економічних відносин.

Особливо цінними, як у теоретичному, так і в прикладному сенсі, потрібно вважати здійснене автором обґрунтування трансформаційних перетворень у пострадянських та постсоціалістичних країнах і доповнення чинних теоретико-методологічних засад та методичних підходів до планування інституціональної перебудови методами багатофакторного регресійного аналізу та огортаючих даних, що дало змогу довести ключову роль дотримання прав власності та ефективності інституціонального базису при мінімізації рівня корупції та тінізації економіки і максимізації макроекономічних показників.

Як слушно зазначає автор, в умовах вітчизняної економіки вагомим негативним наслідком неефективної трансформації соціально-економічної системи стало посилення загроз та ризиків для економічної безпеки, зокрема: істотне зниження темпів зростання обсягів ВВП та промислового виробництва; погіршення якості довкілля; збільшення обсягу зовнішнього боргу; зростання темпів інфляції; «відмивання брудних» коштів; посилення легальної та нелегальної міграції трудових ресурсів тощо. Незважаючи на те, що даний розділ певною мірою виходить за межі предмета дослідження, обґрунтовані в ньому результати дають можливість глибше розуміти природу підвищення рівня тінізації та корупції в перехідних економіках на пост-

трансформаційному етапі розвитку, що стає передумовою посилення загроз економічній безпеці держави.

У завершальному, четвертому, розділі «Системна легалізація економіки України та протидія корупції в умовах глобалізації» автор окреслює концептуальні підходи до системної легалізації економіки та протидії корупції як ключового пріоритетного напрямку зміцнення економічної безпеки у процесі реалізації макромоделі збалансованого обмеженого соціально-економічного розвитку. Як цільові орієнтири та індикатори критеріальних обмежень пропонує М. Флейчук макромоделі розглядається система соціально-демографічних, екологічних, інституційних, інформаційно-технологічних, економічних показників. Хотілося б відзначити новизну, глибину й обґрунтованість авторських рекомендацій щодо етапів запровадження багатофокусної моделі системної легалізації економіки та протидії корупції у взаємозв'язку із забезпеченням економічної безпеки та збалансованим соціально-економічним розвитком. Хоча серед галузей, які характеризуються істотним рівнем іллегалізації, крім грошово-кредитної та сфери роздрібної торгівлі автор не досить обґрунтовано оминула увагою такі стратегічно важливі виробничі галузі, як металургійний комплекс, нафтохімічна, деревообробна промисловість, де сконцентровані істотні обсяги тіньових доходів та активно застосовуються різноманітні схеми відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом.

Більшість суперечливих положень у рецензованій монографії мають дискусійний характер і не впливають на беззаперечну цінність даного дослідження. Даючи загальну оцінку монографії, можна стверджувати, що вона є цілісним, оригінальним та творчим дослідженням, яке базується на надзвичайно широкій сучасній фактологічній базі. Положення і висновки, які містяться в монографії, є цілком обґрунтованими та доказовими і, завдяки цілісному баченню проблематики та чітко визначеним перспективам стратегії протидії тінізації та корупції як важливих елементів зміцнення економічної безпеки держави, можуть бути використані як у теоретичних дослідженнях у даній області, так і в розробці моделі соціально-економічного розвитку. Підсумовуючи, відзначимо нетривіальність авторського підходу, новаторство в постановці дослідницьких завдань та фактичне започаткування комплексних досліджень основ протидії тінізації економіки та корупції в системі моделі збалансованого соціально-економічного розвитку та системі зміцнення економічної безпеки.